

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-39>

УДК 338.3.124

КАЛІНІЧЕНКО Зоя

Запорізький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-4790-7745>

e-mail: kalina.donntu@gmail.com

ПОСЛАБЛЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглядається процес формування незалежної та ефективної економічної політики держави в умовах глобального розвитку. Визначено пріоритетні завдання та особливості формування державою в умовах міжнародної конкуренції власної національної економічної системи. Запропоновані критерії визначення рівня незалежності економічної політики держави.

Досліджено причини втрати позицій економічної самостійності держав в епоху глобалізму та основні переваги сильної економіки для розбудови державою власної стратегії розвитку. Систематизовано основні чинники впливу глобалізації на втрату відносної економічної самостійності окремими країнами. Виокремлено основні ознаки економічної незалежності держави та визначено наслідки негативних трендів, що ведуть до втрати незалежності.

Підкреслюється роль інституцій при формулюванні стратегічних пріоритетів економічної політики, державних програм розвитку. З невизначеністю та змінами пов'язується необхідність розробки та реалізації дієвої національної стратегії. Економічний розвиток досягається саме в умовах зростаючої взаємозалежності національної та світової економіки. Державна економічна політика має превентивно враховувати наслідки можливої втрати економічної незалежності в умовах глобалізації та забезпечувати позитивні тренди зростання національної економіки.

Ключові слова: економічна незалежність, глобалізація, економічна політика, держава, позитивні тренди, промислово-інноваційна стратегія розвитку.

KALINICHENKO Zoia

Zaporizhzhia National University

WEAKENING THE OPPORTUNITIES OF NATION-STATES TO FORM AN INDEPENDENT ECONOMIC POLICY

The article examines the process of forming an independent and effective economic policy of the state in the conditions of global development. The priority tasks and features of the formation of the state in the conditions of international competition of its own national economic system are determined. Proposed criteria for determining the level of independence of the state's economic policy. The reasons for the loss of economic independence of the states in the era of globalism and the main advantages of a strong economy for the development of the state's own development strategy are investigated. The main factors of the impact of globalization on the loss of relative economic independence by individual countries are systematized. The main signs of economic independence of the state are highlighted and the consequences of negative trends leading to the loss of independence are determined. The role of institutions in formulating strategic priorities of economic policy and state development programs is emphasized. Uncertainty and change are associated with the need to develop and implement an effective national strategy. Economic development is achieved precisely in the conditions of growing interdependence of the national and world economy. State economic policy should proactively take into account the consequences of a possible loss of economic independence in the context of globalization and ensure positive growth trends for the national economy.

Keywords: economic independence, globalization, economic policy, state, positive trends, industrial and innovative development strategy

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасне соціально-економічне середовище характеризується високою швидкістю змін, які прогнозуються з малою вірогідністю. Держава та інші економічні суб'єкти мають пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, підтримуючи існуючий стан та рухаючись згідно ринкових вимог, вимог міжнародної співпраці та глобальних процесів. Ефективність та безпека розвитку держави можливі лише завдяки здійсненню випереджальних заходів ресурсного забезпечення та досягненню конкурентоспроможності.

Економічну політику розглядають як систему економічних заходів, що здійснюються державою в інтересах усього суспільства. Економічна політика актуалізується рядом обставин: ускладненням громадського життя у всіх його проявах; комплексністю задач для вирішення; масштабами екологічних потрясінь; важким пошуком умов для співпраці у сфері політичних та економічних міжнародних відносин. Кількісним та якісним вираженням значущості економічної політики стають:

- зростання частки державних витрат у валовому продукті країни;
- доля державного сектору економіки у зростанні національного багатства;
- розширення методів та важелів державного регулювання економічних процесів;
- роль економічної політики в стабілізації економіки в цілому.

Економіка безпосередньо пов'язана з політикою. Політика в перекладі з грецького означає: державні чи суспільні справи або сферу діяльності, пов'язану з відношеннями між соціальними групами, націями, класами, ядром якої є проблема завоювання, утримання і використання державної влади [1].

Базовою теорією макроекономічної політики вважають теорію голландського економіста, лауреата Нобелівської премії з економіки (1969 р.) Яна Тінбергена. Він визначав такі компоненти економічної політики:

- цілі економічної політики, спрямовані на максимізацію суспільного добробуту;
- цільові показники, яких прагнуть досягти в процесі реалізації політики;
- засоби (інструменти) досягнення цілей;
- модель економіки, яка дасть змогу обрати оптимальний масштаб застосування політичних заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей визначеними інструментами (засобами)[5].

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Врахування нових реалій українського сьогодення потребує подальших досліджень ролі державної економічної політики у формуванні умов для достатньо самостійного розвитку, визначення шляхів досягнення соціально орієнтованої економіки, незалежної позиції у питаннях міжнародної співпраці, інтеграції, виборі пріоритетних напрямків в економічній політиці.

Наукові засади економічної політики держави розглядаються у працях зарубіжних та українських дослідників з різних позицій, зокрема: сутності економічної політики (Дж. Стігліц, Дж. Б'юкенен, Р. Манделл, Я. Тінберген, І. Малий, В. Геєць), методології аналізу (Е. Ведунг, В. Ойкен), окремих складових економічної політики держави (Т. Мельник, О. Макарова, А. Мазаракі), результативності (ефективності) економічної політики (Ф. Фукуяма, Л. Ерхард, М. Тетчер, Я. Жаліло, Ю. Уманців). Проте чимало питань щодо змісту, формування і реалізації економічної політики залишаються дискусійними. Серед них, насамперед, проблеми, пов'язані з проблемами незалежності економічної політики, оцінюванням і процедурами досягнення певного ступеня незалежності. Як відомо, класична теорія економічної політики Я. Тінбергена ґрунтується на відповідності цілей та інструментів регулювання [5; 6]. У більш пізній теорії Р. Манделла – теорії так званої «ефективної ринкової класифікації» процес економічної політики розглядається у контексті оцінювання ефектів дій кожного окремого державного регулятора, який відповідає за досягнення своєї власної мети [7].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Мінливість світової економіки та динамізм відносин між країнами і блоками країн світу спонукають до моніторингу глобальних процесів та пошуку нових напрямків і трендів зростання національних економік. Економічна самостійність країни повинна базуватися передусім на розвитку внутрішнього ринку, захищеного від недобросовісної конкуренції ззовні. Водночас для посилення ролі і місця країни в глобальному світі має проводитись активна політика із залучення інвестицій. На користь країн має діяти принцип пріоритетності імпорту інвестицій над імпортом товарів та імпорту обладнання перед імпортом продуктів споживання. Держава політика зобов'язана сприяти виходу національного бізнесу на світовий ринок, забезпечуючи вітчизняним товаровиробникам необхідні умови для економічної експансії та зростання незалежності.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті – підкреслити важливість визначення ступеня незалежності державних економічних політик, показати негативні сторони часткової чи повної втрати незалежності та причини і тренди сучасної динаміки цього процесу; розглянути способи протистояння втраті незалежності в тих чи інших умовах; виділити напрямки в досягненні належних ефектів незалежності економічної політики України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розглянемо такі складові незалежності економічної політики, як: повна самостійність країни у визначенні свого економічного статусу, у здійсненні виключного права на володіння, користування та розпорядження національним багатством; здатність забезпечити економічну безпеку в умовах міжнародного поділу праці.

Стабільність розвитку держави як економічного суб'єкта неможлива без захисту власності в усіх її формах, створення відповідних умов і гарантій для підприємницької діяльності, усунення дестабілізуючих чинників (боротьба з кримінальними структурами в економіці, недопущення значних розривів у розподілі доходів, що загрожують соціальним потрясіннями тощо). Здатність до саморозвитку передбачає створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійну модернізацію виробництва, підвищення професійного й освітнього рівнів працівників і самозбереження національної економіки[3].

Глобальна економіка перетворює національні економіки на взаємозалежні. Негативним є те, що доволі часто багаті країни при цьому багатіють, а бідні стають біднішими. Країни, що лише переходять

на ринкову економіку або з нерозвиненими ринковими відносинами в умовах жорсткої міжнародної конкуренції можуть стати сировинним придатком, або попадають спочатку в економічну залежність, а потім і в політичну.

Відповідно до теорії Тінбергена, складовими економічної політики є: ключові цілі добробуту (набір макроекономічних показників); інструменти, які має уряд; модель, що пов'язує цілі й інструментарій і дозволяє визначити оптимальний масштаб політичних дій. До інструментів відносять заходи, розділені на чотири групи — фіскальні (бюджетно-податкові), монетарні (грошово-кредитні), зовнішні (маніпуляції з валютним курсом) і регулюючі доходи[6].

Необхідно зазначити, що економічну політику в умовах глобалізму характеризують:

- міжнародне виробництво, міжнародна торгівля, міжнародні науково-технічні зв'язки;
- економічне співробітництво, що сприяє зміцненню виробничих, соціальних та культурних зв'язків між країнами, що є важливим кроком на шляху інтеграції;
- політичні відносини і співпраця в цілях розвитку.

У ХХІ ст. міжнародна економічна конкуренція стає з важливим фактором розвитку всіх країн. Однак, за таких умов економічно ефективною є держава, яка відстоює свої національні інтереси і гарантує свою національну економічну безпеку в умовах міжнародної конкуренції. Кількісно це виражається в оптимальному співвідношенні між відкритістю національної економіки і відстоюванням інтересів своїх виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Обумовлена ринком невизначеність переслідує економічну динаміку країн, особливо тих, чий тренди тих чи інших сторін розвитку не постійні або негативні. Від втрати міцності свого положення такі країни несуть значні соціальні та економічні втрати.

Щодо України, то її положення серед європейських країн можна охарактеризувати за наступними даними. 2022 року 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Так, на 31-му році Незалежності країна отримала право не лише доєднатись до європейської спільноти але й повинна виконати цілу низку «домашніх» завдань. Чисельні публікації в українських виданнях, стосовно вже виконаних вимог та ступеня готовності країни дають зрозуміти, що місце, яке посідає сучасна Україна в економічному «рейтингу» серед країн Європейського Союзу, наприклад, за показником внутрішнього валового продукту на душу населення, надто низьке.

Таблиця 1.

Номинальний ВВП на душу населення в Україні у 2012-2023 рр.

Рік	ВВП, грн.	Приріст(+/-), грн	Приріст(+/-), %	ВВП, дол. США	Приріст(+/-), грн	Приріст(+/-), %	Населення (тис.)
2012	30912,5	2098.6	7.3%	4004,8	300.0	8.1%	45577
2013	31988,7	1076.2	3.5%	4187,7	182.9	4.6%	45483
2014	35834,0	3845.3	12.0%	3104,7	-1083.0	-25.9%	43722
2015	46210,2	10376.1	29.0%	2124,7	-980.0	-31.6%	42836
2016	55853,5	9643.3	20.9%	2187,7	63.0	3.0%	42668
2017	70224,3	14370.8	25.7%	2638,3	450.6	20.6%	42477
2018	84192,0	13967.7	19.9%	3096,6	458.3	17.4%	42269
2019	94589,8	10397.8	12.4%	3661,5	564.9	18.2%	42019
2020	100432,5	5842.6	6.2%	3751,7	90.2	2.5%	41760
2021	131907,2	31474.8	31.3%	4827,8	1076.1	28.7%	41389
2022	126152,3	-5754.9	-4.4%	4576,0	-251.8	-5.2%	41149
2023	-	-	-	5181,4	605.4	13.2%	-

Джерело: [10]

Як вказують експерти [11], економіка України після здобуття незалежності кілька років поспіль скорочувалась. Після вторгнення Росії у 2022 році ВВП України скоротилось на 30%, що стало найбільшою втратою за роки незалежності. В рейтингу країн на одну позицію вище України знаходиться Косово – 6,3 тисячі доларів. Ще двома найбільш бідними країнами за показником ВВП на душу населення в Європі стали Білорусь та Молдова з результатом 7,4 тисячі доларів в обох країнах.

Загалом у Європі найбідніші країни – це ті, які не входять до Європейського Союзу, зокрема Північна Македонія, Боснія та Герцеговина, Албанія, Сербія та Чорногорія. Найбіднішою країною ЄС у 2024 році стала Болгарія з показником 17 тисяч доларів ВВП на душу населення, що майже утричі вище ніж в Україні. Серед країн з низьким ВВП на душу населення в ЄС є також Румунія, Хорватія, Польща та Угорщина.

Найбагатшою країною Європи та світу за рівнем ВВП на душу населення став Люксембург з показником 131 тисячу доларів у 2024 році. Цей показник у понад 23 рази вищий ніж в Україні. Після Люксембургу найбагатшими країнами названі Ірландія та Швейцарія з результатом у понад 100 тисяч доларів ВВП на душу населення[11].

Станом на 30 червня 2024 року державний та гарантований державою борг України становив 6168 млрд грн, або 152,2 млрд дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг –

4456,4 млрд грн (72,3% загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 109,9 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1711,6 млрд грн (27,7%) або 42,2 млрд дол. США[10]. В цілому у 2024 році загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України збільшився у гривневому еквіваленті на 243,7 млрд грн, а у доларовому еквіваленті – на 1,1 млрд дол. США в основному внаслідок збільшення довгострокового пільгового фінансування від міжнародних партнерів[10].

Отже, економічна політика, що ґрунтується на середньостатистичних показниках минулого і недооцінює фактор мінливих очікувань, приречена на помилки і невдачі.

Залежне та незбалансоване положення заважає країнам:

- входити на максимально вигідних для себе умовах в економічні блоки, союзи;
- на рівноправних умовах брати участь у світовій торгівлі;
- отримувати вигоди від обміну науково-технічними досягненнями;
- захищати критично важливі для країни галузі, що обслуговують найнеобхідніші суспільні і державні потреби;
- зберігати здатність і можливість країни виробляти на своїй території продукцію з високим ступенем перероблення вихідної сировини та високою доданою вартістю.

У перехідний період функціями та завданнями державного регулювання економіки є: зміна відносин власності шляхом її роздержавлення та приватизації; створення ринкового економічного середовища (системи конкуренції та вільного підприємництва); структурна перебудова економіки з орієнтацією на останні досягнення науково-технічного прогресу; розвиток ринкової інфраструктури (кредитно-банківської та фінансової систем, бірж, і таке інше); підвищення рівня життя і соціальної захищеності населення; створення правової і соціальної бази реформ, ринкового законодавства; унеможливлення появи та функціонування фінансових пірамід, інших форм шахрайства; виховання ринкової психології і ринкового економічного мислення населення. Необхідно знати основні принципи створення системи державного регулювання економіки в Україні, а саме: розумної достатності, адекватності, поступовості та послідовності [7].

Поведінка державних регуляторів у процесі реалізації економічної політики далеко не завжди є раціональною і може набирати невірні або корупційні «відтінки». Ф. Фукуяма писав, що більшість випадків успішної побудови сильної держави і реформи офіційної сторони відносин мали місце тоді, коли суспільство породжувало сильну внутрішню потребу в організаціях і потім створювало їх цілком відкрито, імпортуючи структури ззовні або адаптуючи зарубіжні моделі до місцевих умов [7, с. 68]

Унаслідок обмеженої раціональності суб'єктів національної економіки далеко не всі ефекти (результати) реалізації економічної політики можна передбачити *ex ante*.

Типовим, наприклад, для України є хронічне запізнення з ухваленням необхідних законодавчих актів і нормативних документів. Соціально-економічні зрушення (як правило, негативні) стають надто гострим викликом для політико-економічної еліти, яка не завжди ефективно приймає своєчасні рішення. У цих умовах посилюється загроза переходу до популістської економічної політики. Популісти завжди пропонують «прості» рішення. Популістська економічна політика не забезпечує належну суспільну стабільність та системний розвиток. Відповідальність держави за цих умов стає головним чинником недопущення популізму економічної політики.

Справжній економічний суверенітет можливий тоді, коли всі рішення, принципово важливі для національної економіки, керівництво країни та інші повноважні державні органи приймають, виходячи з національних інтересів. Наявність реальної економічної самостійності дає можливість ефективно розвивати продуктивні сили країни, її інфраструктуру, що позитивно впливає на добробут як суспільства загалом, так і конкретного громадянина (рис.1).

Рис. 1. Система формування ефективної економічної політики держави в умовах глобалізації

Джерело: [9]

Економічний суверенітет базується на конкурентоспроможності економіки, зрілих державних інститутах і високій якості людського капіталу. Україна потенційно має усі ці елементи, але при їх використанні мають бути вибудовані чіткі макроекономічні орієнтири для забезпечення збалансованого розвитку економіки. Економічна незалежність – результат цілеспрямованих зусиль законодавчої і виконавчої влади з розроблення та впровадження у життя ретельно виваженої, адекватної економічної політики, наявності якісних систем державного регулювання (правоохоронної, податкової, судової, митної)[4].

В Україні держава все ще залишається малоефективним інструментом модернізації національної економіки, передусім через те, що значна частина національної політики і бізнес-еліт все ще перебуває у просторі логіки первісного нагромадження капіталу й не може прийти до компромісу щодо економічної стратегії країни.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В умовах стрімких змін у світовій економіці, процесів глобалізації, прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу в практичну діяльність, посилення конкурентної боротьби на глобальних ринках країни приречені забезпечувати власну безпеку, відносно, але достатньо очевидну, самостійність економіки та політики, щоб забезпечувати свій розвиток на визначену перспективу.

На вибір саме незалежності та самостійності впливають загальні тенденції розвитку та зрушень у структурі світової політики, економіки, процесах глобалізації, а також боротьба за отримання та розширення часток ринку, збереження власного потенціалу зростання.

Виклики, з якими нині стикається Україна, потребують посилення спроможності держави проводити стабілізаційні заходи. Ефективність економічної політики України – це наслідок політичних дій, рішень та поведінки, що відображає міру того, наскільки ці дії, рішення та поведінка приводять до бажаних наслідків.

Можливості державної економічної політики визначаються рівнем розвитку національної економіки. Для великомасштабної економіки завдання політики держави істотно ускладнюються, різні інструменти дії при цьому зачіпають функціонування різноманітних пов'язаних сфер, впливаючи на їх стан. Слід брати до уваги й різний лаг запізнювання, який ще й перманентно змінюється через низку зовнішніх і внутрішніх обставин.

Література

1. Дороніна М.С., Горовий Д.А. Економічна політика. Конспект лекцій. Харків: Вид. ХДЕУ, 2001. 46 с <https://core.ac.uk/download/pdf/161793907.pdf>
2. Данилишин Б. Яка частка держави в економіці потрібна Україні. До яких наслідків може призвести непередумане зниження частки держави в економіці. 15 липня 2022 <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/15/689200/>
3. [Бондаренко](#) Олександр Шість головних складових економічної незалежності України, які зроблять нашу країну розвинутою, сильною та незалежною <https://mind.ua/openmind/20261650-6-golovnih-skladovih-ekonomichnoyi-nezalezhnosti-ukrayini>
4. Економічна незалежність / С. І. Киреев . Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк. НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-18777>
5. Макроекономіка: базовий курс : навч. посіб. проф. І. Й. Малий, проф. І. Ф. Радіонова, доц. Т. Ф. Куценко, доц. Н. В. Федірко К. : КНЕУ, 2016. 254 с
6. Круш П. В. Зміст, принципи, цілі та засоби (інструменти) макроекономічного регулювання. Теорії економічної політики Я. Тінбергена та Р. Манделла. Макроекономіка та її регулювання : навч. посіб. / П. В. Круш. Київ. : Каравела, 2009. Тема 13. С. 308–317.
7. Яковенко Р. В. Державне регулювання економіки : Основні напрями економічної політики та її завдання. Кіровоград : КНТУ, 2022. 40 с. <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/34e4e3dd-f1c4-497a-b9d4-c0f36260de3f/content>
8. Уманців Ю. Економічна політика держави в умовах глобалізації: навч. посіб. / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло, Л. В. Лебедева. Київ : Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2020. 480 с. DOI: <http://doi.org/10.31617/np.knute.2020>
9. Білязе О. С. Ефективність економічної стратегії держави в умовах глобалізації. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-03-01> <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-3-03-01>
10. Державний та гарантований державою борг України з початку 2024 року. Міністерство фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii_ta_garantovanii_derzhavoiu_borg_ukraini_2024_roku

11. У 2024 році Україна названа найбіднішою країною Європи за рівнем ВВП на душу населення
URL : <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10128483-u-2024-roci-ukrajina-nazvana-najbidnishuju-krajinoju-yevropi>

References

1. Doronina M.S., Horovy D.A. Ekonomichna polityka. Konspekt leksii. Kharkiv: Vyd. KhDEU, 2001. 46 s <https://core.ac.uk/download/pdf/161793907.pdf>
2. Danylyshyn B. Yaka chastka derzhavy v ekonomitsi potrebna Ukraini. Do yakykh naslidkiv mozhe pryvesty neprodumane znyzhennia chastky derzhavy v ekonomitsi. 15 lypnia 2022 <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/15/689200/>
3. Bondarenko Oleksandr Shist holovnykh skladovykh ekonomichnoi nezalezhnosti Ukrainy, yaki zrobliat nashu krainu rozvynutoiu, sylnoi ta nezalezhnoiu <https://mind.ua/openmind/20261650-6-golovnih-skladovih-ekonomichnoyi-nezalezhnosti-ukrayini>
4. Ekonomichna nezalezhnist / S. I. Kyreiev . Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Redkol. : I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak. NAN Ukrainy, NTSh. K. : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2009. Rezhym dostupu : <https://esu.com.ua/article-18777>
5. Makroekonomika: bazovyi kurs : navch. posib. prof. I. Y. Malyy, prof. I. F. Radionova, dots. T. F. Kutsenko, dots. N. V. Fedirko K. : KNEU, 2016. 254 s
6. Krush P. V. Zmist, pryntsyipy, tsili ta zasoby (instrumenty) makroekonomichnoho rehulivannia. Teorii ekonomichnoi polityky Ya. Tinberhena ta R. Mandella. Makroekonomika ta yii rehulivannia : navch. posib. / P. V. Krush. Kyiv. : Karavela, 2009. Tema 13. S. 308–317.
7. Yakovenko R. V. Derzhavne rehulivannia ekonomiky : Osnovni napriamy ekonomichnoi polityky ta yii zavdannia. Kirovohrad : KNTU, 2022. 40 s. <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/34e4e3dd-f1c4-497a-b9d4-c0f36260de3f/content>
8. Umantsiv Yu. Ekonomichna polityka derzhavy v umovakh hlobalizatsii: navch. posib. / Yu. M. Umantsiv, O. I. Minialo, L. V. Lebedeva. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon.-un-t, 2020. 480 s. DOI: <http://doi.org/10.31617/np.knute.2020>
9. Biliaze O. S. .Efektyvnist ekonomichnoi stratehii derzhavy v umovakh hlobalizatsii. Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-03-01> <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-3-03-01>
10. Derzhavnyi ta harantovanyi derzhavoiu borh Ukrainy z pochatku 2024 roku. Minsterstvo finansiv Ukrainy. URL : <https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii-ta-garantovanii-derzhavoiu-borh-ukraini-2024-roku>
11. U 2024 rotsi Ukraina nazvana naibidnishoiu krainoiu Yevropy za rivnem VVP na dushu naselennia URL : <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10128483-u-2024-roci-ukrajina-nazvana-najbidnishuju-krajinoju-yevropi>